

АКАДЕМИК ДИМИТЪР ДЕЧЕВ

Академик Димитър Дечев е роден на 28 август ст. ст. 1877 г. в Свищов, в семейството на свищовския учител Фердинанд Дечев. В знак на благодарност към просветителското дело на Д. Дечев днес едно от училищата в Свищов носи неговото име. Средното си образование започнал в Пловдивската гимназия и завършил в класическия отдел на Първа софийска мъжка гимназия през 1895 г. През учебната 1895/1896 г. учителствува в Чирпан. За учителствуването в този град той често си спомняше и обичаше да разказва за враждуващите помежду си две „партии“, на които били разделени младежите в Чирпан. През есента на 1896 г. той се явява на конкурс за стипендия на Министерството на просвещението, който издържа успешно, и още същата есен се записва за студент по класическа филология в Лайпцигския университет. Там той следва до есента на 1899 г., когато се премества в Гьотингенския университет, където следва още седем семестъра и завършва висшето си образование през 1903 г. с докторат по класическа филология и философия. Между неговите преподаватели в Лайпциг и Гьотинген са най-видните тогава представители на класическата филология, античната литература и философия. Дечев изработва докторската си дисертация, отпечатана в София през 1904 г.

След завръщането си от Германия още през учебната 1903/1904 г. Дечев е назначен за учител в София, където преподава класическите езици и немски език в различни гимназии до 1914 г. Междувременно през втората половина на 1906 г. той е командирован на работа в Народния музей. През 1914 г. Дечев е назначен за лектор по латински език в Софийския университет, която длъжност заема до 1921 г., когато бил избран за редовен доцент по латинска филология и заедно с професор Александър Балабанов оглавяват новооткритата при Историко-филологическия факултет специалност класическа филология. В края на 1924 г. Дечев е повишен в степен извънреден професор, а от началото на 1922 г. в степен редовен професор и титуляр на катедрата по латинска филология. Бил е декан на Историко-филологическия факултет през учебната 1933/1934 г. Професор Дечев напуска Университета през 1946 г. поради пределна възраст. За член-кореспондент на Българската академия на науките е бил избран през 1937 г. а за редовен член (академик) през 1943 година. През 1958 година той е бил избран и за член-кореспондент на Австрийския археологически институт. През 1951 г. академик Д. Дечев бе удостоен с Димитровска награда. Почина на 2 септември 1958 година.

Като професор Дечев е бил командирован от Университета два пъти на научна работа в чужбина: през учебната 1923/1924 г. и през летния семестър на учебната 1937/1938 г. в Германия, а през летния семестър на учебната 1929/1930 г. – в Италия. За непродължително време той е бил командирован също във Виена през 1941 и 1944 г. във връзка с довършването и печатането на неговия труд върху тракийските езикови остатъци. Дечев е взел участие като представител на Историко-филологическия факултет на Софийския университет в следните международни конгреси: Конгреса на класическите филолози от славянските страни, състоял се в Прага през 1931 г.; Първи международен конгрес по гръцка и латинска епиграфика, състоял се в Амстердам през 1938 г.; Шести международен археологически конгрес, състоял се в Берлин през 1939 г.

Академик Дечев има голяма заслуга за развитието на класическото образование в България и за създаването на наши кадри, които да изследват историята на нашите земи в древността. Като учител в столичните гимназии и като лектор в Университета той постави изучаването на класическите езици на по-здрави основи, като преведе старогръцката граматика на Валдек на български и състави учебник по старогръцки език за първите два класа на гимназиалния курс. По-късно той започна издаването на латински текстове, в повечето случаи придружени от подходящ коментар, и по този начин улесни работата на учителите и спомогна да се разшири и затвърди изучаването на класическите езици в гимназиите и да се повдигне нивото на нашето средно образование. Така се създадоха условия за откриването на специалността класическа филология при Историко-филологическия факултет на Университета с две катедри – една по латинска филология, ръководена от доцент Дечев, и втора по гръцка филология, ръководена от проф. Ал. Балабанов. В Университета Дечев четеше лекции по история на римската литература и по историческа граматика и история на латински език. Освен това той никога не престана да води част от упражненията по латински език, които се състояха в правилно прочитане на латинския текст, превод на български и тълкуване на текста. По този начин той контролираше усвояването на латински език от студентите. Работата му с тях се отличаваше с прецизност, задълбоченост и възискателност. Чрез тия упражнения студентите действително можаха да добият солидни морфологически и синтактически познания и да навлязат дълбоко в структурата и духа на латинския език. През двадесет и пет годишната си преподавателска дейност в Университета като доцент и професор по латинска филология Дечев подготви редица добри специалисти по латински език и познавачи на античната култура, които работеха успешно като учители и преподаватели в Университета, музеите и институтите на Българската академия на науките и достойно представяха, а някои още продължават да представят българското древнознание у нас и в чужбина.

Научната дейност на академик Дечев обхваща няколко области: епиграфика и археология, история и езиковедие. През последните двадесет и пет години от живота си той изпъкна като един от най-добрите наши издатели и тълкуватели на гръцките и латинските епиграфски документи. Особено са големи заслугите му за археологическото и главно епиграфското проучване на долината на Средна Струма – сегашния Благоевградски окръг, където той е първият наш изследовател след нейното освобождение през 1912 г. В редица пътувания той събра обилен епиграфски и археологически материал, който публикува в наши и чужди научни издания. По негова инициатива и със съдействието на местните училищни власти бе създаден в гр. Сандански (Св. Врач) археологически музей, който сега по богатството на своята сбирка е между добрите провинциални музеи. В Среднострумската долина академик Дечев можа да намери антични надписи – редки гръцки епиграфски документи, които разкриват бита, градското управление и икономиката на населението през римската епоха в нашите земи („Едно дарение от областта на Средна Струма“ и „Едно ново писмо на император Антонин Пий“). Той събра и издаде също епиграфски и археологически материали от Малкотърновско, една област, също така слабо проучена дотогава в археологическо и епиграфско отношение.

Неговите издирвания и публикуване на епиграфски и археологически материали бяха насочени не само към освободените през 1912 г. земи, но и към други части на страната: Чирпанско, Пловдивско, Старозагорско, Кюстендилско, Дунавското крайбрежие, Шуменско и другаде. Публикациите на тия материали и тяхната интерпретация се отличават с прецизност. Чрез умел анализ на един зле запазен надпис от Хисар (Пловдивско) Дечев можа да възстанови античното име на това римско селище. Въз основа на един намерен в Несебър надпис той можа да реконструира отделните етапи от похода на Марк Теренций Лукул през 72 и 71 г. пр. н. е. срещу гръцките градове по западния бряг на Черно море. Заслужават да бъдат споменати и публикациите му на три военни дипломи, намерени у нас, важни документи за историята на нашите земи и изобщо за римската история.

Академик Дечев има приноси и в областта на средновековната българска история. Той издаде, преведе и коментира „Отговорите на папа Николай I по допитването на българите“ (в две издания) и „Едно средновековно описание на българските земи“. Особено трябва да подчертаем значението на първия труд, с който стана достъпен за по-широки среди един толкова важен документ за българската история. Във връзка с проучването на текста на тоя паметник, в който той внесе и свои поправки, е и статията му „Ръкописите на тъй наречените „Отговори на папа Николай I по допитванията на българите“. Дечев се занимава също така в две свои статии с произхода на името „българи“ и с въпроса за местата, които е обитавало славянското племе смоляни.

В сътрудничество с професор Г. И. Кацаров той подбра, преведе и коментира „Извори за старата история и география на Тракия и Македония“ (1915 г.). С тоя труд бяха направени достъпни най-важните сведения за историята на областта Македония преди идването на славяните. През 1949 г. под редакцията на Дечев и със сътрудничеството на негови ученици излезе второ значително разширено издание на тоя труд. Също многотомното издание на „Извори на българската история“ на Българската академия на науките беше започнато по негова инициатива и в продължение на едно десетилетие той ръководеше превеждането на латинските извори и редактираше преведените текстове.

Дечев е автор също на известен брой статии, в които разглежда въпроси от гръцката и римската литература. Такъв характер има и неговата дисертация, която показва солидната му филологическа подготовка. Дечев е автор още на редица рецензии върху трудове от областта на езикознанието, археологията и историята, върху литературни статии, учебни помагала и преводи. „Той не е пренебрегнал – както пише академик Г. И. Кацаров в доклада си за него по случай избирането му за член-кореспондент на БАН – и задължението, което би трябвало да чувства всеки класически филолог в България, именно да даде български преводи на класически творения“. С преводите си, които се отличават със своята точност, той направи достъпни на широк кръг читатели произведения на едни от най-популярните антични автори – Вергилий, Плавт, Цицерон, Тацит, Ювенал, Плутарх и др.

Най-значителен обаче е приносът на Дечев в изследването на тракийската религия, топонимия и език. На въпроси из областта на тракийската религия са посветени статите му: „Бедю като тракийско-фригийско божество“, където чрез

сполучлива поправка на един текст и строг филологически анализ се разяснява един въпрос от тракийската религия; „Асклепий като тракогръцко божество“, където се застъпва възгледът, че Асклепий е бил първоначално божество на траките, които са живели в Средна и Северна Гърция; „Тракийският Херос като бог-ловец“; „Очерки на религията на древните траки“ и др. В своето изследване за дакийските имена на растения той разглежда предадените у Диоскурид и Псевдоапудей като дакийски имена на растения и установява, че голяма част от тях са гръцки и латински. В редица статии Дечев изследва тракийската топонимия. Такива са статиите, в които разглежда имената на някои реки и планини (Аксий, Вардар, Рила, Верила, Хемус, Родопи, античното име на река Панега и др.). Дечев е първият, който направи опит да прочете известния тракийски надпис върху пръстен от Езерово. Неговият опит даде повод и на други учени да се занимават с тоя надпис. Дечев взе не само становище в критични статии към техните разчитания, но и сам се занимава повторно с надписа. В две статии той разгледа отношенията на тракийски към келтски и славянски. Всички статии на Дечев се отличават със съвестно използване на античните писмени извори, епиграфските и археологическите материали и познаване на новата литература върху разглежданите проблеми. Те представляват ценен принос към тяхното изясняване.

Но най-значителният принос на Дечев към тракийската проблематика е неговият пожизнен труд „Тракийските езикови остатъци“, издание на Виенската академия на науките, чието отпечатване, започнало към края на Втората световна война и прекъснато за няколко години поради унищожаването вследствие на бомбардировка на набрана част от ръкописа, бе завършено в 1957 г. Тоя труд, който обхваща 582 страници и върху който Дечев работи повече от 25 години, съдържа тракийските думи и лични, местни и божески имена, дошли до нас от древността в съчиненията на античните писатели, в надписите и папирусите. Езиковият материал тук е няколко пъти по-голям в сравнение с книгата на Томашек, излязла 60 години преди това. Въз основа на събрания богат езиков материал Дечев реконструира фонетиката и морфологията на тракийски език и определи неговото място между другите индоевропейски езици. Тая заключителна част бе издадена под наслов „Характеристика на тракийски език“ на български и немски от Българската академия на науките (1952). Тия два труда са основата, върху която се развиха през последните две десетилетия у нас, пък и в чужбина, изследванията не само върху тракийски език, но и върху други области на тракологията (топонимия, религия, бит, история на тракийските племена).

В лицето на академик Дечев ние имахме един от най-добрите представители на оная школа солидно подготвени филолози, които наред с разработката на езикови проблеми излизаха от рамките на езиковите си интереси и се занимаваха с по-широки исторически и културно-исторически въпроси. Още твърде рано Дечев съзна, подобно на други наши учени от това поколение, че силите на нашите специалисти по класическа филология и стара история трябва да бъдат насочени предимно към разработване на проблемите, свързани с историята на нашите земи и с народите, които са ги населявали.

Борис Геров